

THE ANGLICIZATION ERA - A GLOBAL COMMUNICATING DREAM

Limbajul scris sau vorbit este singura modalitate de materializare a gândirii noastre. El se împletește cu procesul de gândire și are ca scop să cristalizeze produsul acesteia și să îl traduca în așa fel încât să fie înțeles și de alte persoane. Cu ajutorul limbajului gândirea umană trece printr-un proces complex al cărui rezultat este cuvântul scris sau vorbit. Scopul limbajului este de a facilita comunicarea interumană pentru ca oamenii să poată schimba între ei cunoștințe, experiențe de viață și orice alt tip de informații care îi ajută să evolueze și să înțeleagă mai bine mediul în care trăiesc. Pe scurt, rolul principal al limbajului este să realizeze transmiterea rapidă și mai ales corectă a unor enunțuri care sunt produsul gândirii. În vederea îndeplinirii acestui scop comunicativ, a apărut necesitatea luării în considerare a conceptului de globalizare și în lingvistică.

Termenul „globalizare” este creat recent la noi, prin procedeul derivării, pornindu-se de la radicalul glob/global după o serie de modele străine: fr. *globalisation*, engl. *globalization*, germ. *Globalisierung* și care îl plasează în sfera așa-numitului vocabularul „internațional”; în limba franceză *globalisation* este atestat începând din 1968 în *Dictionnaire Historique de la Langue Française*, numai cu valoarea sa de abstract verbal; în limba română el este menționat în DOOM 2 alături de *adj. global* și de *vb. globaliza*.

Este știut faptul că termenul a apărut, mai întâi, în domeniul economic, răspândindu-se ulterior rapid și în alte sfere ale vieții sociale. Globalizarea, după cum consideră analiștii, este, indiscutabil, un proces generat de dezvoltarea capitalismului, proces, care a luat amploare, mai ales, după destrămarea Uniunii Sovietice ca o alternativă viabilă la desființarea sau redimensionarea vechilor organizații economice interstatale.

„Globalisation is the rapid increase in cross-border economic, social, technological exchange under conditions of capitalism.” (<http://www.globalisationguide.org/01.html>).

Astăzi fenomenul are ramificații și efecte în domeniul structurilor vieții politice, al mediului, al culturii, al limbii etc.

Începând din 1989, deschiderea spre Occident a făcut ca vocabularul limbii române să primească un val de cuvinte noi aparținând unor domenii foarte variate. Astfel, în domeniul economiei, agriculturii, administrației, finanțelor, comerțului, dar mai ales al informaticii, numărul termenilor împrumutați recent este din ce în ce mai mare. În majoritatea lor, aceștia nu au echivalente în limba română, fiind împrumutați odată cu realitățile pe care le denumesc; există însă și cazuri în care termenul împrumutat este un dublet al unui termen existent. Majoritatea termenilor recent intrați în limbă sunt împrumuturi mai ales din engleză și franceză, dar și din germană, italiană ș.a. În cazul unor astfel de cuvinte se observă o tendință de adaptare minimă probabil și datorită fenomenului globalizării care, la nivel lingvistic, înseamnă crearea unui vocabular internațional și impunerea unor norme unice. În lingvistică, ideea de globalizare a apărut ca o urmare directă a situației din economie, deci ea ilustrează o anumită fațetă a relației dintre dinamica societății și necesitățile comunicării.

Înfăptuirea practică a schimbului de informații în societatea umană se face prin recurgerea alternativă la unul dintre aspectele limbii (scris/oral). Ambele posibilități îndeplinesc în cadrul comunității culturale același rol. Identitatea lor funcțională, în pofida substanței diferite din care sunt constituite unitățile codurilor respective, determină între aspectele oral/scris ale limbii manifestarea unor relații de interferență sau de influență reciprocă.

Limba scrisă are, în general, un aspect mai îngrijit decât limba vorbită. Caracterul ei relativ permanent pe de o parte, absența interlocutorului pe de alta, creează obligația unei exprimări clare și corecte, atât sub aspect logic, cât și gramatical sau ortografic.

Ortografia este un domeniu al științei și practicii lingvistice, care se ocupă cu scrierea corectă a cuvintelor într-o limbă. Ea se află în strânsă conexiune cu un alt compartiment al lingvisticii - ortoepia, care studiază pronunțarea corectă, literară a cuvintelor. Este vădită legătura ortografiei și cu punctuația, care indică utilizarea corectă a semnelor de punctuație ce marchează grafic pauzele și gama de modificări ale intonației la rostirea unui cuvânt, a unei propoziții sau a unei fraze. Atât ortografia, cât și ortoepia și punctuația se bazează pe reguli sau norme obligatorii, care nefiind absolut rigide, din diverse motive admit și excepții sau abateri. Respectarea regulilor ortografice, ortoepice și de punctuație și cunoașterea excepțiilor asigură un grad sporit de utilizare adecvată a aspectului-model, literar, cult al unei limbi. Ca și alte domenii ale cunoașterii, ortografia include o serie de componente, strâns legate între ele, ale căror reguli de utilizare implică o respectare conjugată, acestea contribuind în comun la însușirea faptelor de scriere, de rostire și punctuaționale. Date fiind aceste date, ne așteptăm ca o lucrare normativă de amploarea DOOM-ului să fie mai conservatoare față de influențele globalizării violente.

Elementul declanșator al acestui parcurs a fost afirmația autoarelor DOOM 2, făcută în *Notă asupra ediției*, conform căreia

„Dicționarul este destinat tuturor celor care vor să se exprime corect (adică în conformitate cu normele lingvistice și literare actuale) în scris și oral și să contribuie la cultivarea limbii române (la semnalarea și îndreptarea greșelilor de limbă) sau să o studieze sub aspectele menționate în titlu – elevi, studenți, profesori, autori de manuale, profesioniști din presa scrisă și audio-vizuală, traducători, specialiști din diverse domenii etc.” (DOOM, p. XI),

cu precizarea că instrumentul la care facem referire „se adresează cu precădere utilizatorilor români”. Această afirmație pare să intre în contradicție cu conținutul dicționarului atâta timp cât vorbitorului de limba română i se cer o serie de deprinderi specifice altor limbi pentru a „contribui la cultivarea limbii române”. Așa se face că o serie întreagă de elemente de jargon, după părerea noastră ajung să fie normă lingvistică.

Autoarele DOOM 2 se pun, oarecum, la adăpost de eventualele critici precizând faptul că anumite apariții în dicționar reprezintă simple sugestii, în conformitate cu uzul curent, practica ulterioară rămânând să demonstreze utilitatea lor și astfel să le mențină în uz s-au să le condamne la dispariție.

Marcă a globalizării lingvistice este în DOOM 2 relaxarea propusă de autoare în privința multor dintre regulile care făceau obiectul vechiului DOOM. Pornind de la primele aspecte legate de denimirea literelor, se constată o liberalizare care duce la ștergerea granițelor dintre literă și sunet, o liberalizare relativ fără importanță pentru neprofesioniști, dar care pune probleme, în opinia noastră, în studiul limbii române, încă de la clasele mici, când elevii trebuie capete deprinderea de a distinge clasele în discuție.

În ceea ce privește accentul, constatăm aceeași tendință de liberalizare. La unele cuvinte (mai vechi sau mai noi) se admit **variante** accentuale literare **libere** (indicate în *Dicționar* în ordinea preferinței), cu unele deosebiri față de DOOM 1, atât la unele cuvinte vechi în limbă, cât și la unele neologisme, de ex.

acatișt/acatișt, antic/antiț, gîngăș/gîngăș, hatman/hatman, jîlav/jîlav, penurie/penurie, trafic/trafic.

Se recomandă o singură accentuare la *avarie, crater, despot*, la formele verbului *a fi suntent, sunteti*.

Chiar și în privința regulilor de despărțire în silabe și la capăt de rând se observă tendința de a-l despovăra pe cel care vorbește/scrie în limba română de grija identificării elementelor de formare ale cuvântului. În DOOM2 s-a **inversat ordinea de preferință** a celor două modalități de despărțire la capăt de rând - după pronunțare (care prezintă avantajul că pentru ea se pot stabili **reguli formalizabile mai generale** decât pentru despărțirea după **structură**) și după structură. Probabil, în curând, un cuvânt ca *nevralgie*, recomandat pentru despărțire în forma *ne-vral-gi-e*, va fi simțit ca derivat, ieșind din clasa compuselor. Cel care scrie are deci libertatea, atunci când nu recunoaște sau nu este sigur de structura morfologică a unui cuvânt mai greu analizabil, să îl despartă pe baza pronunțării (*o-monim*, nu numai *om-onim*), ori, dacă o asemenea diviziune i se

pare șocantă la cuvintele mai ușor analizabile, să despartă cuvântul în cauză pe baza structurii lui morfologice (*post-universitar*, nu neapărat *pos-tunivrsitar*).

Normele actuale nu mai admit despărțirile după structură care ar **contraveni pronunțării**, ca în *apendic|ectomie* [apendičectomiē], *laring|ectomie* [lariŋğectomiē]. Pentru cuvintele a căror structură se consideră că nu mai este clară, deoarece **elementele** componente sunt **neînțelese** sau **neproductive** în limba română, normele actuale recomandă **exclusiv** despărțirea după **pronunțare** (*a-borigen, a-broga, a-brupt, a-diacent, ab-abstract, a-doapta, ban-crută, o-biect, pros-pect, su-biect*).

Compusele care păstrează grafii **străine** sunt supuse numai despărțirii după structura din limba de origine: *back-hand*. Faptul că în cazul unor cuvinte străine se face recomandarea de a respecta regulile de despărțire în silabe specifice limbii respective este un alt element de globalizare căruia i se pot supune numai cei care au cunoștințele și deschiderea necesare.

Poziția DOOM 2 este ambiguă și în privința unor cuvinte nou intrate

„Precizăm că includerea lor în DOOM 2 nu trebuie interpretată ca o recomandare a tuturor acestora” (XII).

Deci aceste cuvinte se află într-un dicționar normativ, fără ca acest fapt să fie o marcă a recomandării utilizării lor.

La **împrumuturile** recente, în curs de adaptare, norma actuală a adoptat soluții diferite, și anume:

- folosirea unor substantive cu **aceeași** formă la singular și la plural: *dandy, gay, hippy, peso, playboy*;

- încadrarea în modelul substantivelor românești, prin formarea pluralului:

- la cele **masculine** - cu desinența *-i*, cu altenanțele fonetice corespunzătoare: *adidași, bodyguarzi/bodigarzi, brokeri, dealeri, racketi* (ca în DOOM¹ *boși*);

- la cele **neutre**, în general cu desinența *-uri*, legată

- **direct** (fără cratimă) la cuvintele - chiar nedaptate sub alte aspecte - care se **termină în litere** din **alfabetul limbii române pronunțate** ca în limba **română**: *gadgeturi* [ghegeturi], *itemuri* [itemuri], *trenduri* [trenduri], *weekenduri* [uikenduri];

- prin **cratimă** la cuvintele a căror **finală** prezintă **deosebiri între scriere și pronunțare** (*bleu-uri* [blöuri], *show-uri* [şouri]) sau care au **finale grafice neobișnuite** la cuvintele vechi din limba română: *party-uri, story-uri*.

Consolidarea scrierii „etimologice” a unor neologisme: engleze - *bluff* (deși vechea grafie *bluf*, cu pronunțarea franceză, este foarte uzuală), *bobsleigh, boss, cocker, container, derby, groom, hippy, happening, holdup, jazz, jeans, jogging, knockdown, knockout, modelling, no-man's-land, penalty, penny* (și la plural!), *pointer* (*poanter* este totuși mai frecvent!), *poker, roast-beef*; franceze - *bordeaux* (vin), *bric-à-brac, bruxelles, grisaille, loisir, machieur, machieuză, maseur, maseuză, parti-pris, pate* (de ficat), *porte-bonheur, salata de boeuf, tête-a-tête*; germane - *Basedow, feldwebel, föhn* (și nu *foehn!*), *lohn, müsli, pickhammer, Sezession, Simmental*; italiene - *cassone, confetti, mortadella, mozzarella, motto, paparazzo, pizza, Risorgimento*; latine - *charisma, charismatic, et caetera* (și *et cetera*), *ex cathedra, nota bene, quaesto, phoenix, addenda, corrigenda, emendanda* sunt acceptate numai ca forme de plural latin (și românesc!), spre deosebire de *mass-media*, recomandat numai ca singular feminin românesc. Pluralele: *cognomina* (singular *cognomen*), *personae non gratae, singularia tantum*, dar *curriculum vitae* - fără pluralul uzual *curricula*. Alte inconsecvente: *businessman*, dar *congressmen, sportsmen, tenismen* (la singular!) în loc de grafiile mai firești *congressman, sportsman, tenisman* (aceste adaptări au puține șanse de a se impune).

Observăm din analiza cuvintelor împrumutate, care prezintă și o indicație în acest sens, că majoritatea sunt cuvintede origine engleză pentru care se acceptă două forme, una adaptată și una neadaptată sau parțial adaptată. Recomandarea DOOM 2 se îndreaptă către prima variantă, care, de cele mai multe ori, este cea apropiată etimonului: *angl. s.n. cocktail(uri)/cocteil angl. s.n. clearing/ cliring, germ. s.n. pickhammer/ picamăr, angl. s.n. rosbif/roast beef(uri)*; în astfel de cazuri liberalizarea merge până la a accepta chiar trei varinate *item(i/e/uri)*. Constatăm că în

unele situații chiar s-a revenit la o formă etimologică a unor cuvinte pe care DOOM 1 le înregistra ca adaptate, ex. *penalti* (DOOM 1) / *penalty/penalti* (DOOM 2).

Există și cazuri în care cuvintele nu au nicio indicație de proveniență deși este evident faptul că nu sunt cuvinte românești : *bip(uri)*, *digit*, *IQ*. Argumentul nu poate fi acela al adaptării pentru că descoperim și alte cuvinte adaptate care păstrează totuși indicația : *angl. s.n. aisberg*. Întâlnim și situația în care elemente ale aceleiași familii lexicale sunt tratate diferit, ex. *angl. s.n. management* dar *manager* este tratat drept cuvânt românesc.

O distincție interesantă dar pe care ne este greu să o descifrăm: *engl./angl.* Probabil autoarele au avut în vedere o anumită specializare sau e o simplă scăpare: *engl. Badlands/ angl. s.m. Big Brother*.

DOOM 2 recomandă pe de o parte scrierea fără punct a abrevierilor, pe de alta oferă libertatea *angl. adj. invar., adv. OK/O.K.*

Se poate urmări în anexă, unde am prezentat cuvintele care au indicație de proveniență în DOOM, faptul că multe dintre cuvinte nu pot fi explicate decât prin apelul la dicționarele limbilor respective, sursele lexicografice românești neputând ține pasul cu noile intrări din DOOM.

Tot anexa poate fi relevantă în privința frecvenței anglicismelor, în mare parte substantive, câteva adjective și foarte puține verbe. Dacă autoarele au plecat de la premisa că intrările noi din DOOM nu sunt neapărat destinate să rămână în limbă, atunci considerăm că se puteau introduce un număr mai mare de verbe curent folosite : *a aplica (pentru un post), a downloada, a seta, a focusa*.

În Cuvântul înainte la DOOM 2 Eugen Simion afirma

„M-am întrebat [...] dacă n-ar fi fost mai bine ca, înainte de a le introduce într-un dicționar academic, să mai fi așteptat puțin pentru a vedea dacă limba literară reține sau nu aceste *anglicisme, franțuzisme, italianisme* care se grăbesc să intre în casa limbii române... Cât de necesară este, mai ales, această „romgleză” pe care o ascultăm – de cele mai multe ori amuzați, alteori iritați – la TV sau Radio, vorbită cu precădere de Chirițele *mediei* de azi și ale lumii politice?... nu este totdeauna necesară, dar n-avem încotro, nu putem s-o interzicem. Și, de altfel, nici nu avem cum. Trebuie să lăsăm ca un termen nou să-și dovedească utilitatea sau să dispară de la sine, pur și simplu. Vor intra definitiv în limba română literară *a accesa, acquis, broker, dealer, gaz, hacker, item, jacuzzi, trend?* Deocamdată circulă prin gazete și sunt folosite cu precădere de experții noștri în integrarea europeană. Nu știm încă dacă este sau nu bine să le introducem într-un dicționar care dă norme de vorbire și scriere corectă...” (DOOM, p.IX).

Se vede faptul că nici Președintele Academiei Române, la acea dată, nu se pronunță categoric în legătură cu tentația globalizării.

Scopul lucrării noastre este acela de a semnala tendințele actuale, urmărind inconsecvențele dicționarului, inconsecvențe apărute, probabil tot din nevoia unei înregimentări în curentul global și de a sublinia aspectele care considerăm că ar genera confuzii în rândul vorbitorilor de limbă română tocmai datorită libertății prea mari. Cert este că noul DOOM favorizează globalizarea lingvistică prin acceptarea reetimologizării unor neologisme adaptate deja, după cum se poate vedea din DOOM 1.

Situația limbii române în momentul de față este destul de critică, deși există voci care spun că ea va rezista, așa cum a făcut-o și până acum, în fața altor limbi din care au fost preluate multe cuvinte, de exemplu franceza. Însă situația din secolul al XIX-lea nu se poate compara cu cea din secolul al XXI-lea. În secolul al XIX-lea cei care impuneau modificările limbii literare erau lingviștii și scriitorii, deci un număr relativ mic de oameni raportat la totalul populației. Au existat bineînțeles și excese, cum a fost de exemplu dorința unor scriitori (sau chiar lingviști) de eliminare completă a cuvintelor de origine slavă și înlocuirea lor cu neologisme provenite din limbile franceză sau italiană. Astfel de manifestări arbitrare și iraționale au avut un impact minor, tocmai pentru că majoritatea intelectualilor nu le-au sprijinit. Astfel, se poate spune ca limba română a intrat în secolul al XX-lea mai bogată și mai modernă, păstrându-și însă toate caracteristicile ei de bază. Lucrurile stau însă diferit acum, la începutul secolului al XXI-lea, când toată populația știe să scrie, în special internet, care a devenit în ultimul timp platforma preferată pentru expunerea părerilor proprii. Mărirea numărului de „scriitori” nu a fost însă însoțită și de

o creștere a respectului acestora față de limba română, care este unealta ce îi ajută să își exprime ideile.

Limbajul scris folosit pe internet de către majoritatea românilor are caracteristica de a fi înșesat cu cuvinte și sintagme englezești mai mult sau mai puțin adecvate, în locul unora românești care ar putea exprima perfect opiniile autorului. Din păcate, persoanele care folosesc englezisme în ziua de azi nu își mai pun problema să le adapteze la caracterul fonetic al limbii române, ci se așteaptă ca un cuvânt englezesc să își păstreze atât forma lexicală cât și pronunția originară.

În concluzie, se poate aprecia că recomandările noului DOOM merg pe linia unei libertăți mai mari atât în ceea ce privește aspectul scris, cât și cel al pronunțării, multe dintre intrările din dicționar apărând cu forme duble. Dicționarul încearcă să reflecte tendințele actuale ale limbii culte, revenind asupra unor procese de adaptare grafică, fonetică și morfologică anticipate de ediția anterioară, dar care n-au fost confirmate de evoluția limbii. Româna cultă actuală evită *românizarea* grafică, aceasta părând un semn de incultură, de stâlcire a cuvintelor, preferindu-se conservarea grafiei etimologice.

BIBLIOGRAFIE

- Avram, Mioara, (1997) *Ortografia pentru toți (30 de dificultăți)*, ediția a II-a, Chișinău, Editura Litera.
- Avram, Mioara, *Anglicismele în limba română actuală*, seria „Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor”, București, Editura Academiei Române.
- Avram, Mioara, (2001) *Cuvintele limbii române între corect și incorect*, București - Chișinău, Editura Cartier.
- Avram, Mioara, (2001) *Ortoepie (pronunțare literară /exemplară)*, în *Enciclopedia limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Calotă, Ion, (2001) *Mică enciclopedie a românei corecte*, București, Editura Niculescu SRL,
- Hristea, Theodor, (2002.) *Inovații lingvistice negative în limba română contemporană*, Editura Universității, București.
- Vintilă-Rădulescu, Ioana, (2001) *Pentru o nouă ediție a Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, în *Actele colocviului catedrei de limba română . 22-23 noiembrie 2001. Perspective actuale în studiul limbii române*, București, Editura Universității din București, p. 261-272.
- Zafiu, Rodica, (2005) *Împrumuturile în DOOM²*, rubrica „Păcatele limbii”, R.L., Nr. 24 din 22 iunie 2005.
- Zafiu, Rodica, (2005) *DOOM²**, rubrica „Păcatele limbii”, R.L., Nr.23 din 15 Iunie 2005.
- Zafiu, Rodica, (2005) *Noutăți normative*, rubrica „Păcatele limbii”, R.L., Nr. 29 iunie 2005.
- DOOM¹ (1982) = Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, București, Editura Academiei R.S.R..
- DOOM² (2005) = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic.
- DEX 2 (1996) = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic.
- DN 4 (1997) = Marcu, Florin, *Noul dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei Române.
- ***(1997) *Dicționarul general de științe ale limbii*, Editura Științifică, București.

ABSTRACT

Since the 1991 Maastricht summit, the general tendency in Europe has been oriented towards creating the European Union and implementing unique institutions, policy and currency. When referring to language, we have been witnessing a similar trend in developing “a standard language”, the European lingua franca, English having already assumed this status, being widely used within the European Union. Voices have already been heard speaking out the consequences of the Europeanization process, viewed in terms of promises and threats, pointing out both to the prospects of fertile collaboration between the European nations, but also to the risk of losing rich cultural distinctiveness. The Europeanization process has “contaminated” Romania, too, so that recent years have witnessed a growing tendency in adopting anglicisms into the Romanian language. At this point, we are wondering to what extent this process is a matter of present trend or fashion (as Romanian already provides its speakers with its proper counterparts), or it stands for a linguistic necessity to refresh or enrich the Romanian language. Our paper aims therefore at demonstrating the stylistic effects of English loans as a result of globalization tendencie.